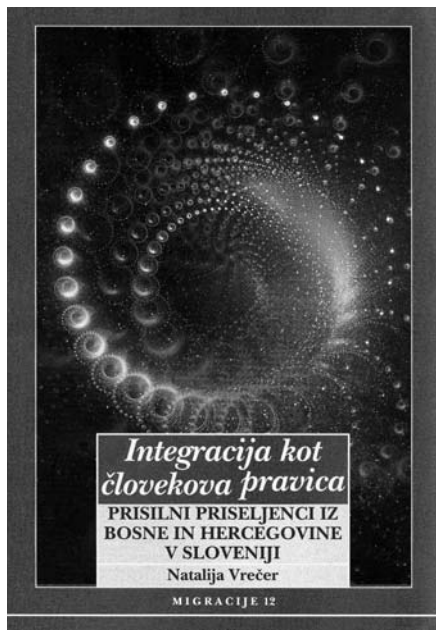

NATALIJA VREČER: Integracija kot človekova pravica: Prisilni priseljenci iz Bosne in Hercegovine v Sloveniji; Založba ZRC, ZRC SAZU (Zbirka Migracije; 12), Ljubljana 2007, 152 str.

Dr. Natalija Vrečer vstopa z antropološko analizo in interpretacijo položaja prisilnih priseljencev iz Bosne in Hercegovine na aktualno področje vsakdanjega življenja, in sicer z vidika migracijske politike, integracijske strategije in človekovih pravic. Njeno štirinajstletno terensko delo med prisilnimi priseljenci v Sloveniji nakazuje spremembe v pojmovanju in obravnavanju specifičnega položaja, predvsem človeških stisk prisilnih priseljencev, hkrati pa razkriva pomembno vlogo in možnost sodobnih antropoloških etnografij in primerjalnih analiz pri prepoznavanju vsakdanjih praks z emske perspektive in poznejše integracije prepoznanega v zakonodajo in izvršne oblike oblasti.

Knjiga *Integracija kot človekova pravica: Prisilni priseljenci iz Bosne in Hercegovine v Sloveniji* je nastala na podlagi doktorske disertacije. Poudarila bi logično strukturo, zelo berljiv način pisanja in jasna izhodišča. Raziskava je časovno zamejena z letnicama 1992 in 2006. To daje raziskavi še dodaten pomen, saj je nastajala sočasno s pojavom problema in ga spremljala skozi najbolj

intenzivno obdobje. Integracija, ki je osrednji pojem, je osvetljena celostno. Predstavljene so ekonomska, politična, pravna, sociokulturna in psihološka integracija. Ker pa integracija temelji na tistem osnovnem družbenem gibalbu – medčloveških odnosih, zahteva nenehno analitično spremljanje, prepoznavanje in prevpraševanje.

Generalna skupščina Združenih narodov je leta 2000 razglasila 20. junij za svetovni dan beguncev. Ob zadnjem dnevu beguncev je Mevlüt Cavusoglu, predsednik Odbora za migracije, begunce in prebivalstvo Parlamentarne skupščine Sveta Evrope (PACE), opozoril države članice Sveta Evrope, da »morajo ponovno oceniti svoje politike, zaradi katerih te države za begunce in iskalce azila postajajo trdnjave«. ¹ Statistično gledano število beguncev sicer upada, pa ne zato, ker bi bilo beguncev in iskalcev azila vedno manj, ker bi postajale razmere v domovinah prosilcev za zaščito vedno boljše, temveč zato, ker države do teh ljudi uvažajo vedno bolj nepopustljive politike. Statistično vedno manjšemu številu oseb s pridobljenim statusom beguncev je treba ob bok postaviti vedno večje število žrtev med ljudmi, ki iščejo zaščito pred preganjanjem v matični državi, a ostaja meja zanje neprehodna, saj jim Evropa z vedno bolj rigoroznimi pravno-birokratskimi ukrepi omejuje možnosti za zaščito. V tem kontekstu je Lloyd Dakin, regionalni predstavnik Visokega komisariata Združenih narodov za begunce (UNHCR), kritiziral tudi Slovenijo. Njegova kritika se je nanašala na Zakon o mednarodni zaščiti (ZMZ), ² ki ga je Dr-

žavni zbor sprejel konec leta 2007, veljati pa je začel 4. januarja 2008.

V *Poročevalcu Državnega zbora* je objavljeno Poročilo k predlogu zakona o mednarodni zaščiti Odbora za notranjo politiko, javno upravo in pravosodje, v katerem je navedeno, da je Lloyd Dakin povedal, da je Visoki komisariat s predlagateljem (Vlado Republike Slovenije op. p.) sodeloval pri pripravi zakona in da so bile nekatere pripombe upoštevane, nekatere pa so vsebovane v vloženi amandmajih k predlogu zakona. Menil je, da predlog zakona vsebuje nekatere nove standarde, ki jih komisariat podpira, v nadaljevanju pa je kritično pripomnil, da bi bil sprejeti zakon v nasprotju z Ženevsko konvencijo. Posebej je poudaril, da je direktive treba prenesti v notranji pravni red, da pa je pri tem treba upoštevati mednarodno pravo. ³ Njegova opozorila so se nanašala predvsem na člene, ki obravnavajo nepriznanje statusa begunca, odvzem statusa, opustitev osebnega razgovora, umik prošnje, omejitev gibanja ter razloge za vrnitev prošnje v pospešenem postopku. Razen zadnjega člena so bili vsi drugi členi z amandmaji spremenjeni že v predlogu zakona za drugo obravnavo. Kljub temu je Dunkin po sprejetju zakona posvaril, da bi se lahko zgodilo, da bi prosilce za azil zadrževali, ne glede na njihove posebne potrebe, ali celo deportirali, čeprav se njihove prošnje še obravnavajo. ⁴

Zakon, ki v Sloveniji določa mednarodno zaščito, zajema status begunca in subsidiarne oblike zaščite. Po tem zakonu je begunec ali državljani tretje države, ki se mu prizna status begunca, ker se zaradi utemeljenega strahu pred preganjanjem, temelječem na rasi, veri, narodni

1 2006. Svetovni dan beguncev: Parlamentarci Sveta Evrope pozivajo k ponovni oceni politik do beguncev in prosilcev za azil. Informacijski Urad Sveta Evrope v Sloveniji, http://www.coe.si/sl/novice/svetovni_dan_beguncev_parnamentarci_sveta_evrope_pozivajo_k_ponovni_oceni_politik_do_beguncev_in_prosilcev_za_azil/

2 Uradni list RS, št. 111/2007, z dne 5. 12.

2007, <http://www.uradnolist.si/1/objava.jsp?urlid=2007111&stevilka=5504>

3 *Poročevalec Državnega zbora*, št. 113/2007, z dne 9. 11. 2007.

4 UN refugee agency criticises Slovenian's asylum law, 7. januar 2008, <http://www.eubusiness.com/newseu/1199734320.92/>

* Mag. Vesna Moličnik, mag. znanosti s področja kult. antropol., asistentka za vizualno antropologijo na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Raziskovalno-dokumentacijski sektor Državnega zbora, 1000 Ljubljana. E-naslov: vesna.molicnik@dz-rs.si

pripadnosti, pripadnosti določeni družbeni skupini ali določenemu političnemu prepričanju, nahaja zunaj države, katere državljan je, in ne more oziroma zaradi strahu noče uživati varstva te države, ali oseba brez državljanstva, ki se nahaja zunaj države, kjer je imela prebivališče, pa se zaradi takšnih dogodkov in zaradi utemeljenega strahu ne more ali noče vrniti v to državo. Status subsidiarne zaščite pa dobi oseba, ki ne izpolnjuje pogojev za pridobitev statusa begunca, a zanjo velja, da bi bila ob vrnitvi v matično državo ali v državo, kjer je imela nazadnje stalno prebivališče, življenjsko ogrožena. Novi zakon je v skladu z Direktivo Sveta 2003/9/ES z dne 27. januarja 2003,⁵ Direktivo Sveta 2003/86/ES z dne 22. septembra 2003,⁶ Direktivo Sveta 2004/83/ES z dne 29. aprila 2004 in Direktivo Sveta 2005/85/ES z dne 1. decembra 2005.⁷

Vlada Republike Slovenije je kot predlagateljica zakona prepričana, da v nekaterih delih presega zahtevane minimalne standarde (npr. definiranje družinskih članov, tristopenjski postopek mednarodne zaščite, kritje stroškov nostrifikacije diplome). Begunec po novem zakonu avtomatično pridobi dovoljenje za stalno prebivanje. S sprejemom zakona pa se bodo ustanovile tudi integracijske hiše. Z namenom trajne integracije uvaja zakon poglavje o sprejemu v Slovenijo na podlagi letne kvote. Na podlagi haaškega programa in zelene knjige o prihodnosti skupnega evropskega azilnega sistema bodo države Evropske unije do leta 2010 poenotile prakse in delovanje med azilnimi organi. Pri obravnavi na matičnem delovnem telesu je bil sprejet amandma, ki določa obvezno sprejetje podzakonskega akta, s katerim bodo podrobneje določeni pogoji in načini zagotavljanja pravic posebne nege in skrbi za ranljive skupine. Novi zakon bolj natančno opredeljuje omejitve gibanja na največ tri mesece, in sicer zaradi odkrivanja istovetnosti, suma zlorabe postopka, ogrožanja življenja ali premoženja drugih ali zaradi preprečevanja širjenja nalezljivih bolezni.

Zakon o mednarodni zaščiti v 99. členu, ki ima naslov Pomoč pri integraciji, zakonja naslednje: Beguncu se zagotavlja pomoč pri vključevanju v okolje za obdobje največ treh let od dneva pridobitve statusa begunca v Republiki Sloveniji. Pomoč vsebuje predvsem naslednje dejavnosti: pripravo in izvedbo osebnega integracijskega načrta; organiziranje tečajev slovenskega jezika; organiziranje tečajev spoznavanja slovenske zgodovine, kulture in ustavne ureditve Republike Slovenije.

Zakon, ki je nastal s sodelovanjem Vlade, Državnega zbora in nevladnih organizacij ob upoštevanju evropskih direktiv, predstavlja pravni model, ki določa načine obravnave prisilno priseljenih in odločilno vpliva na uspešnost ali neuspešnost integracije. Pri oblikovanju zakonov bi morali nujno sodelovati antropologi. Še posebej bi se morale upoštevati študije, kot je pričujoče delo dr. Natalije Vrečer *Integracija kot človekova pravica: Prisilni priseljenci iz Bosne in Hercegovine v Sloveniji*, saj razkriva emski vidik vključevanja v sociokulturni sistem države, ne obravnava statistik, ki temeljijo na diskriminatornih kriterijih, temveč konkretno človeško izkušnjo v zelo konkretnem času in prostoru, zato lahko nudi dragoceno informacijo za oblikovanje pravno-političnih smernic. Menim, da je obravnavano delo povsem v skladu s Pettanovo razlago bistva aplikativne antropologije, ki je v tem, da koristi razvijanju odnosov med ljudmi in pomaga pri reševanju njihovih problemov.⁸ Avtorica gradi študijo na uravnoteženi povezavi njene lastne terenske raziskave s sodobnimi teoretsko-metodološkimi pristopi. Ugotavlja pa, da teorijam begunskih študij manjkajo generalizacije, ki tvorijo teoretske okvire za razlago prisilnih migracij, zato predlaga uporabo teorij, ki razlagajo in interpretirajo ekonomske migracije. To je sicer v skladu s harmonizacijo begunske in migracijske politike Evropske unije, vendar prinaša s seboj tudi oteženo možnost pridobitve statusa begunca. Po mojem mnenju bi se morala zato obravnava problematike begun-

cev bolj približati temeljnim človekovim pravicam in svoboščinam in se ločiti od ekonomskih migrantov oz. migracijske politike. Vsekakor se pa strinjam z avtoričino tezo, da je ekonomska integracija ključna za učinkovito integracijo v družbo. Za človeka je najbolj ubijajoča tako imenovana podaljšana liminalna faza – obdobje negotovosti, obdobje čakanja na dodelitev pravice do dela, ki je bila prisilno priseljenim v Sloveniji omogočena šele leta 2002, šele ta pa je v bistvu omogočila začetek njihove integracije v slovensko družbo.

Po mojem mnenju je največji prispevek k antropološkemu oziroma širšemu družboslovnemu obravnavanju prisilno priseljenih prav terminologija, ki jo avtorica uvaja s tem delom. Naj za ilustracijo navedem zgolj primer termina prisilni priseljenec. Če se še leta 1999 v zborniku *Vsakdanje življenje beguncev in begunk v Sloveniji*⁹ uporablja termin begunske študije in begunec, se kmalu pokaže, da je v Sloveniji prisilno priseljene nemogoče obravnavati s tem terminom, saj pravno gledano niso dobili statusa begunca po Ženevski konvenciji (1951) in Newyorškem protokolu (1961), ampak so imeli skoraj deset let zgolj začasni status, poleg tega je zaradi pogoste stigme, ki je označevanje spremljala v devetdesetih letih, Helton vpeljal termin prisilni priseljenec, ki ga avtorica tudi dosledno uporablja. Pravne definicije tega termina ne uporabljajo. Veljavni ostajajo termini begunec, subsidiarno zaščitena oseba in tujec.

Slovenija se je s problematiko begunstva prvič soočila ob izbruhu vojn na ozemlju nekdanje Socialistične federativne republike Jugoslavije. Dan po razglasitvi samostojnosti in neodvisnosti Slovenije, 25. junija 1991, se je v Sloveniji začela 10-dnevna vojna. Že 7. junija je bilo z brionsko deklaracijo sklenjeno premirje. Odcepitvi nekdanjih republik Hrvaške ter Bosne in Hercegovine pa sta z njunima razglasitvama samostojnosti – Hrvaška jo je razglasila na isti dan kot Slovenija, Bosna in Hercegovina pa 1.

5 UL L, št. 31/18 z dne 6. 2. 2003, 101.

6 UL L, št. 251/12 z dne 3. 10. 2003, 224.

7 UL L, št. 326/13 z dne 13. 12. 2005, 13.

8 Svanibor Pettan, Uloga znanstvenika u stvaranju predpostavki za suživot: ususret primjenjenoj etnomuzikologiji. *Narodna umjetnost* let. 32, št. 2 (1995), 217–235.

9 Natalija Vrečer (ur.), *Vsakdanje življenje beguncev in begunk v Sloveniji* (Ljubljana: Slovensko etnološko društvo, 1999; Knjižnica Glasnika Slovenskega etnološkega društva; 28).

marca 1992 – sledili vojni, ki sta na njih ozemljih divjali do leta 1995, ko sta bili uradno končani s podpisom Daytonskega sporazuma. Prebivalstvo se je v tem času množično izseljevalo in iskalo zatočišče pred vojno. Evropske države so beguncem iz Bosne in Hercegovine večinoma podeljevale status oseb z začasnim zatočiščem. Status je bil s tem prvič uporabljen v praksi, ker pa ni bilo zakonske podlage, so ga države različno udeležale. Po ocenah Visokega komisariata Združenih narodov za begunce se je iz Bosne in Hercegovine prisilno preselilo kar 1,2 milijona ljudi. V tem obdobju je v Sloveniji poiskalo zatočišče 45.000 ljudi iz Bosne in Hercegovine ter Hrvaške. Od tega jih v Sloveniji ostaja še 2.000.

Vlada je leta 1992 ustanovila Urad za priseljevanje in begunce.¹⁰ Opredelila ga

¹⁰ Uradni list RS, št. 27, 5. 6. 1992, 2024.

je kot samostojno strokovno službo, ki bo od koordinacijske skupine Republiškega štaba za civilno zaščito prevzela nastanitev in oskrbo začasnih beguncev iz Republike Hrvaške ter Bosne in Hercegovine. Urad je bil ukinjen leta 1994, njegove naloge pa je prevzelo Ministrstvo za notranje zadeve. Sektor za migracije in integracijo deluje pod okriljem Direktorata za upravne notranje zadeve, med njegove glavne naloge pa spadata priprava predlogov zakonov, podzakonskih aktov ter drugih predpisov s tega področja, zbiranje, analitična obdelava podatkov s področja migracij ter integracij beguncev, koordinacija pri izvajanju ukrepov in sodelovanje z mednarodnimi, medvladnimi in nevladnimi organizacijami.

Ena izmed takšnih organizacij je UNHCR, ki pa v Sloveniji ne posreduje. V njenem poročilu za leto 2006 je navedeno, da je v Sloveniji 254 beguncev, 180

iskalcev azila in 4.090 oseb brez državljanstva. Se pravi, da je bilo po podatkih agencije za begunce pri Združenih narodih v letu 2006 v Sloveniji še vedno 4.524 oseb, ki so bile potrebne obravnave.¹¹ Tema ostaja torej še kako aktualna. Dr. Natalija Vrečer je s svojim delom *Integracija kot človekova pravica: Prisilni priseljenci iz Bosne in Hercegovine v Sloveniji* postavila trden temelj oziroma teoretsko-metodološki okvir za tovrstne študije.

Naj končam z avtoričino mislijo, ki se nanaša na integracijo prisilno priseljenih iz Bosne in Hercegovine: »V štirinajstih letih terenskega dela med njimi nisem našla niti enega izmed njih, ki se ne bi želel integrirati.«

¹¹ UNHCR Statistical Yearbook 2006. Trends in Displacement, Protection and Solutions, <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/openDoc.pdf?id=478ce34a2&tbl=STATISTICS>

